

Nr 108.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder till stödjande av oljeväxt- samt lin- och hampodlingen m. m.; given Stockholms slott den 1 mars 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande statsrådet hemställt.

GUSTAF.

G. E. Sträng.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 mars 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och folkhushållningsdepartementen anmäler statsrådet Sträng fråga om åtgärder till stödjande av oljeväxt- samt lin- och hampodlingen m. m. och anför därvid.

I. Åtgärder till stödjande av odling av oljeväxter.

Alltsedan år 1939 ha statsmakterna genom särskilda åtgärder lämnat stöd åt odlingen av oljeväxter. I fråga om de under tiden till och med år 1944 vidtagna stödåtgärderna torde jag få hänvisa till propositionerna nr 243/1939 L, IX H. T. 1940 p. 94, 132/1940 L, 29/1941, 345/1941, 177/1943 och 199/1944.

Genom beslut den 23 mars 1945 har Kungl. Maj:t med stöd av riksdagens bemyndigande (prop. nr 50; r. skr. nr 101) fastställt följande garantipriser

å vårsått till oljefabrikerna levererat frö med 9 procent vattenhalt av 1945 års skörd nämligen

för vårraps	kronor 0: 92 per kilogram
» vitsenap	» 0: 80 » »
» Fiskeby senap	» 0: 87 » »
» vallmo	» 1: 10 » »
» linfrö	» 0: 85 » »
» hampa	» 1: 25 » »
» solros	» 1: 10 » »

Beträffande höstraps och höstrybs av 1946 års skörd godkände riksdagen ett högsta garantipris av 95 öre per kilogram. Sedermera har Kungl. Maj:t genom beslut den 15 juni 1945 fastställt garantipriset för frö av nämnda växter av normalkvalitet av 1946 års skörd till 85 öre för kilogram vid leverans till oljefabrikerna av en till 9 procent vattenhalt nedtorkad vara.

I fråga om icke kontraktsodlade fröpartier ha fastställts inlösningspriser, vilka med 4 öre per kilogram understiga de priser, som utbetalas till kontraktsodlare.

I samtliga nu angivna garantipriser ha inräknats kostnaderna för torkning av fröet m. m.

Organisationen av odlingen av de egentliga oljeväxterna har uppdragits åt Sveriges oljeväxtodlares centralförening u. p. a., medan organisationen av odlingen av lin och hampa för spånadsändamål anförtrots Riksförbundet lin och hampa. Enligt avtal mellan nyssnämnda centralförening och Svenska lantmännens riksförbund har emellertid detta förbund åtagit sig att mot viss ersättning omhänderhava fröets mottagande, torkning och rensning m. m. samt att leverera fröet till oljefabrik. För denna verksamhet har förbundet inrättat en särskild avdelning, benämnd Oljeväxtcentralen.

Genom beslut den 13 april 1945 har Kungl. Maj:t bemyndigat statens livsmedelskommission att från den inom kommissionen inrättade clearingkassan för fettvaror täcka förlust å den inhemska odlingen av oljeväxtfrö under år 1945.

Till befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter har för löpande budgetår anvisats ett anslag av 35 000 kronor. Av anslaget ha disponerats dels högst 7 000 kronor för bestridande av livsmedelskommissionens kostnader under budgetåret 1945/46 för undersöknings- och försöksverksamhet på oljeväxtodlingens område, dels högst 18 000 kronor för utbetalning till Sveriges utsädesförening för bestridande av kostnaderna för av föreningen bedrivna förädlingsarbeten och försök med oljeväxter m. m. för tiden intill den 1 juli 1946, och dels högst 10 000 kronor för utbetalning till Algot Holmberg & söner aktiebolag för bestridande av kostnader för förädlingsarbeten med sojaväxter.

I skrivelse den 25 januari 1946 har *statens livsmedelskommission*, med överlämnande av en inom kommissionen upprättad promemoria angående

odling av oljeväxter under år 1946, hemställt, att dels en i promemorian framlagd plan för stödjande av oljeväxtodlingen under år 1946/47 godkändes, dels åt statens livsmedelskommission uppdroges att fastställa garanti-priser på oljeväxter i huvudsaklig överensstämmelse med ett av kommissionen upprättat förslag, dels ock för budgetåret 1946/47 till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter anvisades ett reservationsanslag av 25 000 kronor. Vid livsmedelskommissionens framställning fanns förutom förenämnda promemoria fogad en promemoria angående kostnaderna för framställning av olja ur svenskt oljeväxtfrö. Sistberörda promemoria torde i vissa delar såsom *bilaga* få fogas vid detta protokoll. I anledning av livsmedelskommissionens ifrågavarande framställning har statens priskontrollnämnd den 22 februari 1946 avgivit infordrat utlåtande.

Tillika har *Algot Holmberg & söner aktiebolag* i skrivelse den 25 juli 1945 hemställt om statsbidrag med 20 000 kronor för fullföljande under år 1946 av bolagets förädlingsarbeten med sojaväxter. Över denna framställning ha *lantbruksstyrelsen* och *statens livsmedelskommission* den 9 oktober 1945 avgivit gemensamt utlåtande och däri förordat statsbidrag till bolaget med 10 000 kronor.

Jag torde i detta sammanhang även få erinra att *lantbruksstyrelsen* i skrivelse den 31 augusti 1945 i samband med äskande av medel till bidrag till Sveriges utsädesförening hemställt om anvisande av ett belopp av 18 000 kronor för fortsättande av föreningens förädlingsarbeten med oljeväxter m. m.

I förenämnda promemoria angående odling av oljeväxter under år 1946 har till belysande av omfattningen av oljeväxtodlingen under åren 1940 — 1945 upptagits följande sammanställning.

År	Areal hektar	Ungefärligt antal odlare
1940	400	250
1941	8 600	2 800
1942	18 500	5 000
1943	29 500	7 000
1944	44 350	12 600
1945	37 700	8 500

Beträffande sammanställningen har i promemorian anförts följande.

Såsom framgår av sammanställningen inträdde, efter en successiv ökning av arealen till och med 1944, en minskning under 1945. Denna minskning drabbade samtliga oljeväxter utom oljelin och utgjorde för höstraps cirka 40 procent (fältmässig odling av höstrybs påbörjades först hösten 1944), för vårraps cirka 8 procent, för vitsenap cirka 41 procent och för vallmo cirka 30 procent. För oljelin ökades däremot arealen med omkring 17 procent.

I promemorian har vidare upptagits i det följande återgivna tablå rörande omfattningen av oljeväxtodlingen år 1945 inom olika län.

1945 års oljeväxtareal i hektar enligt odlingskontrakt med Sveriges oljeväxtodlares
centralförening.

L ä n	Höst- raps	Höst- rybs	Vår- raps	Vit- senap	Fiske- by senap	Vallmo	Oljelin	Sol- ros	Summa
	1945 års skörd								
Stockholms	21·00	—	29·50	1·00	0·40	—	45·00	—	96·90
Uppsala	—	—	—	4·50	—	20·25	4·50	—	29·25
Södermanlands	2·50	4·00	26·00	13·25	14·50	—	276·55	—	336·80
Östergötlands	144·80	60·22	450·72	272·00	33·65	52·66	4 916·97	—	5 931·02
Jönköpings	1·00	—	14·68	15·03	0·03	5·03	25·26	—	61·03
Kronobergs	—	—	19·50	—	9·00	2·75	3·00	—	34·25
Kalmar, norra delen..	5·00	1·75	13·15	7·50	2·00	—	117·81	—	147·21
» , södra » ,									
fastlandet .	148·65	2·50	321·25	38·70	13·70	6·50	49·58	7·50	588·38
Öland	105·58	—	75·85	129·58	31·10	23·75	82·35	—	448·21
Gotlands.....	382·05	11·50	957·99	598·93	30·15	42·15	546·72	0·85	2 570·34
Blekinge.....	50·17	3·50	85·25	20·30	1·50	0·25	3·40	—	164·37
Kristianstads	998·09	66·30	707·20	629·25	7·50	548·44	1 493·22	9·30	4 459·35
Malmöhus	5 053·07	180·20	4 403·40	2 565·17	4·52	1 162·06	6 689·03	2·65	20 060·10
Hallands	259·85	20·50	592·10	22·00	13·00	35·50	429·40	—	1 372·35
Göteborgs o. Bohus ..	—	—	9·50	—	2·50	0·50	45·66	—	58·16
Älvsborg	25·50	1·00	66·70	19·50	—	4·50	145·82	—	263·02
Skaraborgs	13·54	36·94	182·87	204·32	10·42	14·15	237·14	—	699·38
Värmlands	—	0·50	2·50	—	—	—	—	—	3·00
Örebro	9·05	0·80	2·50	5·00	—	—	174·75	—	192·10
Västmanlands	10·00	—	1·50	—	—	4·50	182·00	—	198·00
Kopparbergs	—	—	—	3·00	—	3·00	—	—	6·00
Västernorrlands.....	—	—	—	—	—	0·02	—	—	0·02
Summa	7 229·85	389·71	7 962·16	4 549·03	173·97	1 926·01	15 468·16	20·80	37 719·19

¹ Ursprungligen kontrakterad areal 39 040·12 ha. Upplöjda arealer och annullerade kontrakt: höstraps 802·82 ha, höstrybs 62·50 ha, vårraps 149·95 ha, vitsenap 46·45 ha, Fiskeby senap 0·50 ha, vallmo 52·30 ha, oljelin 204·41 ha och solros 2·50 ha, eller tillhopa 1 320·93 ha.

I anslutning till tablån har i promemorian anförts följande.

Av tablån framgår att omkring 53 procent av 1945 års oljeväxtodling förekommit inom Malmöhus län. Betydande arealer ha dock odlats med oljeväxter även inom Östergötlands, Kristianstads, Gotlands och Hallands län, och i någon mån ha oljeväxtodlingar förekommit inom samtliga län i Svea- och Götaland.

Då fröleveranserna till oljeväxtecentralen ännu icke avslutats, kan resultatet av 1945 års oljeväxtodling nu icke exakt angivas. Hittills inkomna uppgifter visa emellertid, att skörderesultatet med undantag för oljelin i allmänhet icke kommer att uppgå till vad som brukar anföras som normalskörd för ifrågasvarande grödor. För raps och vitsenap torde skördeminskningen i första hand bero på svåra angrepp av skadeinsekter.

Rörande inriktningen av odlingen av här ifrågasvarande växter har i promemorian anförts följande.

Vad gäller oljeväxtodlingens omfattning under produktionsåret 1945/46 må först anföras, att enligt uppgift från oljeväxtodlarnas centralförening den kontrakterade arealen höstsådda oljeväxter den 31 december 1945 omfattade cirka 6 230 hektar höstraps och cirka 550 hektar höstrybs eller sammanlagt cirka 6 780 hektar. Hösten 1944 utgjorde de kontraktstecknade besådda arealerna 8 030 hektar höstraps och 450 hektar höstrybs eller sammanlagt

cirka 8 480 hektar. Genom upplöjning och annullering av kontrakt nedgingo dock dessa arealer till cirka 7 620 hektar. I fråga om höstsådda oljeväxter har man alltså att räkna med en minskning av arealen av cirka 840 hektar, en siffra som kan komma att öka, i den mån upplöjning sker.

Beträffande arealen vårsådda oljeväxter, vilkas fröer kunna användas som råvaror för framställning av margarin, förutsattes, att man med hänsyn till försörjningsläget i fråga om matfett bör eftersträva en odling av ungefär samma storlek som under år 1945. Liksom hittills bör odlingens tyngdpunkt falla på vårraps och vitsenap. Vallmon synes trots oljans höga kvalitet ännu så länge vara mindre odlingsvärd än de båda nyssnämnda oljeväxtlagen. Enligt uppgift är det emellertid icke uteslutet, att vallmon efter ytterligare förädling skall kunna upptaga konkurrens med rapsen och vitsenapen. Med hänsyn härtill torde garantipris även i år böra fastställas för vallmo. Odlingen av solros har under de gångna åren varit mycket obetydlig, och anledning saknas därför att i år fastställa något särskilt garantipris för detta växtslag.

Arealen lin för framställning av linolja har under år 1945 omfattat icke mindre än cirka 15 500 hektar, varav huvuddelen odlats inom Malmöhus och Östergötlands län. Då kostnaderna för framställning av linolja ur inhemskt frö bliva jämförelsevis höga och möjligheterna att importera linolja och linfrö te sig gynnsammare än beträffande margarinråvaror, torde linarealen böra undergå en väsentlig reducering. Det förutsattes, att odlingen ur försörjningssynpunkt kan begränsas till en areal, motsvarande omkring 2 000 ton linolja, vilket vid en fröskörd av normal storlek motsvarar en areal av omkring 6 000 hektar.

Beträffande de priser, som böra gälla för 1946 års odlingar, har i promemorian anförts följande.

I sitt av 1945 års riksdag godkända utlåtande nr 10 i anledning av propositionen nr 50/1945 erinrade jordbruksutskottet om sitt vid 1944 års riksdag gjorda uttalande, att de av staten garanterade priserna på oljeväxter snarast borde så anpassas till de vid andra odlingar gällande priserna, att odlingen av oljeväxter om möjligt kunde fortsättas även under normala förhållanden. Med hänsyn härtill har prissättningen på oljeväxter gjorts till föremål för ingående överväganden. Dessa ha givit till resultat, att om man önskar erhålla ungefär oförändrad areal av sådana oljeväxter, vilkas oljor kunna användas för framställning av margarin, odlarepriset för vårraps och vitsenap icke bör sänkas. För närvarande utgör detta pris, räknat för vara med 18 procent vattenhalt, 75 öre per kilogram för vårraps och 65 öre per kilogram för vitsenap. Däremot synes det möjligt att något nedbringa den marginal, som tidigare beräknats för fröernas omhändertagande, torkning m. m. Efter förhandlingar har oljeväxtodlarnas centralförening också förklarat sig villig att vid något lägre garantipriser än de för innevarande år gällande utbetala oförändrade priser till odlarna. Med hänsyn härtill föreslås, att garantipriserna för vårraps och vitsenap sänkas med 3 öre per kilogram. För vallmo föreslås i år en prissänkning av 15 öre per kilogram. I anslutning till vad förut anförts rörande den önskvärda omfattningen av odlingen av oljelin har samma sänkning ansetts motiverad för detta växtslag. Om denna sänkning av garantipriset för oljelin kommer till stånd, torde centralföreningen kunna betala odlarna ett pris av cirka 56 öre per kilogram för vara med 18 procent vattenhalt.

Priset på Fiskeby senap torde i likhet med föregående år böra sättas i relation till priset på vitsenap.

Av hampfrö ha endast obetydliga kvantiteter hittills använts för framställning av olja. Praktiskt taget hela produktionen har åtgått till utsäde och till fågelföda. Garantipris på detta växtslag synes därför sakna större praktisk betydelse och torde kunna slopas. För att eventuellt uppkommande överskottspartier hampfrö skola kunna tillgodogöras för oljeutvinning torde emellertid livsmedelskommissionen böra äga befogenhet att föranstalta om inlösen av hampfrö till pris, som med hänsyn till oljehalten i fröna motsvarar högst garantipriset för vårraps. Enahanda befogenhet torde böra tillkomma kommissionen beträffande frö av solros.

I anslutning till vad sålunda anförts föreslås följande garantipriser för till 9 procent vattenhalt nedtorkade och till oljefabrikerna levererade fröer av vårsådda oljeväxter av 1946 års skörd:

för vårraps	kronor 0: 89	per kilogram
» vitsenap	» 0: 77	» »
» Fiskeby senap	» 0: 84	» »
» vallmo	» 0: 95	» »
» lin	» 0: 70	» »

Liksom tidigare varit fallet bör priset till odlare beräknas på frövara med 18 procent vattenhalt.

Då man ännu icke har möjlighet bilda sig någon bestämd uppfattning om behovet av höstraps- och höstrybsodling produktionsåret 1946/47, torde det icke vara lämpligt att redan nu definitivt fastställa priset på frö av dessa oljeväxter av 1947 års skörd. I stället torde riksdagen, liksom varit fallet de senaste åren, böra fastställa det högsta garantipris för frö av höstraps och höstrybs, som må tillämpas för ifrågavarande års skörd. Anledning synes icke föreligga att fastställa berörda pris till högre belopp än det garantipris, som gäller för höstraps och höstrybs av 1946 års skörd, alltså 85 öre per kilogram för en till 9 procent vattenhalt nedtorkad och till oljefabrikerna levererad vara.

Vad angår organisationen av odlingen av här ifrågavarande kulturväxter har i promemorian anförts följande.

Beträffande vårraps, senap, vallmo och oljelin bör liksom varit fallet i fråga om 1945 års odling livsmedelskommissionen bemyndigas att uppdraga åt Sveriges oljeväxtodlares centralförening att dels med odlaresammanslutningar och enskilda odlare teckna kontrakt om odling av oljeväxter våren 1946, dels ombesörja mottagning, nedtorkning och rensning m. m. av fröet jämte leverans av den färdigställda varan till oljefabrik. Kontraktsteckning rörande odling av spånadslin torde liksom tidigare böra ombesörjas av linberedningsföreningarna, vilka äro sammanslutna i Riksförbundet lin och hampa. Livsmedelskommissionen bör därför vidare bemyndigas att uppdraga åt Riksförbundet lin och hampa att till fastställt garantipris, på samma sätt som Sveriges oljeväxtodlares centralförening beträffande frö av egentliga oljeväxter, ombesörja iordningställande, försäljning och leverans till oljeslageri av det frö, som framkommer vid linberedningsverken.

Livsmedelskommissionen har i sin förenämnda skrivelse den 25 januari 1946 i anslutning till vad i promemorian anförts uttalat i huvudsak följande.

Vad gäller den fortsatta oljeväxtodlingen synes det med hänsyn till försörjningsläget i fråga om matfett önskvärt, att oljeväxter odlas i rätt betydande omfattning även under år 1946. Importen av margarinråvaror är relativt låg och det är för närvarande ovisst, när fri import härav åter kan ske.

Som följd av importens ringa omfattning beräknas lagren av margarinråvaror sannolikt komma att undergå en viss minskning under innevarande konsumtionsår.

Kommissionen ansluter sig till den i promemorian uttalade uppfattningen, att man av sådana vårsådda oljeväxter, vilkas fröer kunna användas som råvaror vid framställning av oljor för margarinindustrin, bör under år 1946 eftersträva en odling av ungefär samma storlek som under år 1945. Såsom i promemorian anförts bör odlingens tyngdpunkt läggas på vårraps och vitsenap. Beträffande oljelinodlingen har statens industrikommission uttalat, att denna med hänsyn till möjligheterna för import av linolja och linfrö samt de höga kostnaderna för framställning av linolja ur inhemskt frö synes kunna reduceras avsevärt. Med beaktande av att landets behov av linolja nu är större än normalt bl. a. till följd av att underhållet av byggnader m. m. blivit eftersatt under de senaste åren, har kommissionen ansett en odling, motsvarande omkring 2 000 ton linolja, önskvärd ur försörjningssynpunkt.

Med utgång från vad förut anförts rörande odlingarnas önskvärda omfattning, anser sig livsmedelskommissionen böra biträda de i promemorian avgivna förslagen till garantipriser på frö av vårraps, vitsenap, Fiskeby senap, vallmo och lin. Kommissionen har härvid tagit hänsyn till att odlingskostnaderna i år torde komma att ligga högre än föregående år dels till följd av höjda arbetslöner, dels på grund av ökade kostnader för insektsbekämpning.

I fråga om medelsbehovet under budgetåret 1946/47 har i skrivelsen framhållits följande.

Till förädlings- och försöksverksamhet med oljeväxter m. m. vid Sveriges utsädesförening beräknas för nästa budgetår åtgå samma belopp som under de närmast föregående åren, alltså 18 000 kronor. Vidare torde ett belopp av 7 000 kronor böra ställas till livsmedelskommissionens förfogande för särskild undersöknings- och försöksverksamhet på oljeväxtodlingens område. Av de medel, som anvisats för sistnämnda ändamål under innevarande budgetår har kommissionen beviljat statens växtskyddsanstalt ett belopp av högst 7 000 kronor för undersökningar av fyrtandade rapsvivelns och skidgallmyggans biologi jämte undersökningar rörande sortskillnader med avseende på angrepp av skadeinsekter på oljeväxter. I den mån medlen förslå, skola även möjligheterna för bekämpning av rapsjordloppan prövas av anstalten. Nämnade undersökningar torde behöva fortsättas.

För budgetåret 1946/47 skulle sålunda enligt kommissionens uppfattning ett reservationsanslag av tillsammans 25 000 kronor behöva anvisas.

Beträffande den förlust, som kan uppkomma på 1946 års oljeväxtodling, finner kommissionen det lämpligast, att denna, liksom under tidigare år, täckes med anlåtande av kommissionens clearingkassa för fettvaror.

På samma sätt som tidigare torde clearingkassans medel vidare få tagas i anspråk för utlämnande av förskott till inlösen av oljeväxtfrö, i den mån så prövas erforderligt.

Statens priskontrollnämnd har i sitt remissutlåtande tillstyrkt livsmedelskommissionens förevarande förslag eller lämnat desamma utan erinran.

II. Åtgärder för stödjande av odlingen av lin och hampa.

Genom beslut av 1940 års lagtima riksdag (prop. nr 132; r. skr. nr 171) medgavs att lån till anläggande av lin- och hampberedningsanstalter finge beviljas från hemslöjdslånefonden. Till förstärkande av fonden anvisades för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten ett anslag å 300 000 kronor. Riksdagen medgav tillika, att viss garanti finge lämnas rörande priserna för frö och oljelin. De ändrade bestämmelserna rörande lån från hemslöjdslånefonden utfärdades genom kungörelse den 21 juni 1940 (nr 605).

1940 års urtima riksdag (prop. nr 51; r. skr. nr 67) anvisade å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 till hemslöjdslånefonden ett anslag av 1 500 000 kronor. I samband härmed beslöts tillika att lämna linodlingen ytterligare stöd genom prisgaranti. Enligt detta beslut skulle priset på linhalm under treårsperioden 1941—1943 för kvalitetsklass I garanteras utgöra 80 procent av inlösningspriset för råg av motsvarande års skörd, dock med den begränsning att statligt stöd icke skulle utgå med högre belopp än 200 kronor per hektar spånadslin. Vissa jämkningar i bestämmelserna om lån godkändes även av riksdagen. Kungörelse härom utfärdades den 22 november 1940 (nr 952).

Vid 1941 års riksdag (prop. nr 333; r. skr. nr 501) medgavs, att för uppförande av lin- och hampberedningsverk statsbidrag utan återbetalningsskyldighet skulle kunna lämnas. Å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisades dels för sistnämnda ändamål ett anslag av 500 000 kronor och dels såsom förstärkning av hemslöjdslånefonden ett anslag av 1 500 000 kronor. Tillika medgav riksdagen, att prisgaranti för hamphalm finge lämnas. Detta beslut innebar, att priset på hamphalm under femårsperioden 1942—1946 för kvalitetsklass I garanterades utgöra 50 procent av inlösningspriset för råg av motsvarande års skörd, dock med samma begränsning som beslutats i fråga om linhalm. I anslutning till detta beslut utsträcktes tiden för garantien för linhalm t. o. m. år 1946. Vissa ändringar skulle även genomföras i fråga om bestämmelserna rörande lån från hemslöjdslånefonden. Kungörelser utfärdades den 13 mars 1942 dels beträffande dessa ändringar (nr 152) och dels angående statsbidrag för anläggande av lin- eller hampberedningsanstalter (nr 153).

Å riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisade 1942 års riksdag ett anslag av 1 000 000 kronor till hemslöjdslånefonden.

1943 års riksdag (prop. nr 2 och 344; r. skr. nr 20 och 474) har till bidrag till lin- eller hampberedningsanläggningar anvisat dels å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 ett anslag av 800 000 kronor och dels å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 ett anslag av 130 000 kronor. Härjämte ha (prop. nr 2 och 344; r. skr. nr 20 och 474) å sistnämnda tilläggsstater till förstärkning av hemslöjdslånefonden anvisats 3 000 000 respektive 600 000 kronor. Vid 1943 års riksdag (prop. nr 176; r. skr. nr 178) höjdes vidare maximibeloppet för statsbidrag till upprätthållande av garantipriset

på lin- och hamphalm till 450 kronor per hektar för lin samt till 350 kronor per hektar för hampa. I samband härmed beslöt riksdagen att garantitiden skulle omfatta en period av fem år från amorteringstidens början för vederbörande beredningsanstalt, dock att garantitiden i intet fall finge utsträckas längre än till och med utgången av år 1950.

1944 års riksdag (prop. nr 103; r. skr. nr 314) anvisade för budgetåret 1944/45 ett anslag av 250 000 kronor till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Bidrag till lin- eller hampberedningsanläggningar samt ett anslag av 1 400 000 kronor till hemslöjdslånefonden.

För budgetåret 1945/46 har riksdagen (skr. nr 177), med bifall till propositionen nr 201, anvisat dels till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Bidrag till lin- eller hampberedningsanläggningar ett anslag av 145 000 kronor, dels till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Bidrag till stödande av priset å hamphalm ett anslag av 1 961 000 kronor och dels till hemslöjdslånefonden ett investeringsanslag av 400 000 kronor. Tillika har Kungl. Maj:t, i anslutning till vad i förenämnda proposition nr 201/1945 anförts beträffande frågan om anstånd för hampberedningsverken med fullgörande av intill den 1 juli 1946 förfallande amorteringar å ur hemslöjdslånefonden erhållna lån, genom beslut den 21 december 1945 medgivit dylikt anstånd tills vidare.

För närvarande finnas inom landet 8 lin- och hampberedningsanstalter. Av dessa ha 5 linberedningsanstalter och 2 hampberedningsanstalter påbörjat sin verksamhet under det att en sjätte linberedningsanstalt — i Mellansel — är under uppförande.

Jag torde här även få erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 4 maj 1945 anbefallt lantbruksstyrelsen och kommerskollegium att gemensamt verkställa utredning rörande den omfattning, i vilken inhemsk hampodling och hampberedning framdeles borde bedrivas.

I skrivelse den 31 augusti 1945 har *lantbruksstyrelsen* hemställt om anvisande för budgetåret 1946/47 av ett anslag av 1 588 000 kronor till bidrag till stödande av priset å linhalm och hamphalm. Över framställningen ha utlåtanden avgivits den 18 september 1945 av statens livsmedelskommission och den 1 oktober 1945 av statskontoret.

Sedermera har statens livsmedelskommission med utlåtande den 29 januari 1946 överlämnat en den 28 januari 1946 dagtecknad framställning från *statens linnämnd*, däri nämnden hemställt att för ifrågavarande ändamål måtte anvisas ett anslag av 1 300 000 kronor. Tillika har nämnden anhållit att, därest så ansåges nödvändigt, Sveriges hampodlareförening u. p. a. och Aktiebolaget hampberedning skulle beviljas anstånd med erläggandet av intill den 1 juli 1947 förfallande amorteringar å från hemslöjdslånefonden erhållna lån. Över denna framställning ha utlåtanden avgivits den 4 februari 1946 av statskontoret, den 5 februari 1946 av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen gemensamt samt den 22 februari samma år av statens priskontrollnämnd.

I sin skrivelse har *statens linnämnd* inledningsvis berört hittills rådande förhållanden i allmänhet på förevarande område och därvid anför följande.

Från en obetydlig odling under de senaste två decennierna före krigsutbrottet utökades den inhemska produktionen av spånadsfiber successivt från år 1940, samtidigt som importen blev mer och mer beskuren för att så gott som helt upphöra under de sista krigsåren.

Av följande sammanställning framgår normala årsförbrukningen före kriget av mjukfibrig hampa och av lin jämförd med den inhemska produktionen åren 1941—1945.

H a m p a				L i n					
Normal årsförbrukning av mjukfibrig hampa ton	Inhemska produktion			Normal årsförbrukning av linfiber ton	Inhemska produktion				
	1943 ton	1944 ton	1945 ton		1941 ton	1942 ton	1943 ton	1944 ton	1945 ton
Cirka 1 800	401	1 041	650	2 500—3 000	191	519	1 253	2 337	2 356

Av sammanställningen framgår att under de sista två krigsåren, då någon nämnvärd import av hamp- och linfiber icke förekom och lagren voro i det närmaste tömda, cirka 60 procent av normala behovet av mjukhampa och så gott som hela normala minimibehovet av lin kunde tillgodoses genom inhemska produktion. Därigenom ha spinnerierna kunnat arbeta utan större driftsinskränkningar och för försvaret och nödvändiga civila ändamål erforderliga linne- och hampvaror såsom skotråd, brandslang, tågvirke, tältduk m. m. kunnat tillverkas i erforderlig omfattning.

Då avsikten med odlingen av lin och hampa var, att denna odling skulle bibehållas även under normala förhållanden, ansåg man, att priset på såväl lin- och hampalm som fiber borde sättas så lågt som möjligt under avspärningstiden, så att icke en alltför kraftig prissänkning senare skulle behöva ifrågakomma och därmed intresset för odlingen och beredningen försvinna. Det grundpris, som före odlingens igångsättande framkalkylerades för hampans vidkommande, visade sig emellertid vara för lågt på grund av att de med ledning av utländska uppgifter antagna hektarskördarna och fiberutbytet icke uppnåddes. Ekonomiskt stöd från statens sida har därför varit nödvändigt. Motsvarande priskalkyler för lin ha däremot visat sig överensstämma med verkliga förhållandet. Endast i ett par fall ha beredningsverken under senaste räkenskapsåret icke kunnat täcka samtliga kostnader med inkomsterna av försålda produkter utan nödgats begära statsbidrag till stödjande av priset på linhalm. Orsaken härtill har huvudsakligast varit dåligt skörderesultat förorsakat av ogynnsamma väderleksförhållanden.

Efter krigets slut ha vissa kvantiteter mjukfibrig hampa importerats särskilt från Chile och lin från Ryssland, Holland och Belgien. Enligt vad linnämnden inhämtat äro importutsikterna för såväl mjukfibrig som hårdfibrig hampa dock för närvarande mycket osäkra. Ett bibehållande av inhemska hampodling i nuvarande omfattning synes därför jämväl ur denna synpunkt vara önskvärd. Priserna på utländskt lin äro för närvarande i allmänhet högre än för inhemska vara av motsvarande kvalitet, varför det svenska linet medverkar till att en prishöjning på linnevaror kan undvikas.

Linnämnden har härefter till behandling upptagit frågan i vad mån statligt stöd åt lin- och hampodlingen erfordrades under budgetåret 1946/47. Härvid har nämnden såvitt angår stöd åt linodlingen anført följande.

Hittills gällande priser på lintåga och linblånor ha varit så avvägda, att flertalet linodlareföretag kunnat betala odlarna det av staten garanterade priset på linhalm samt bestrida samtliga driftskostnader och verkställa nödiga avskrivningar med inkomsterna av försålda produkter. De olika linodlareföretagens ekonomiska ställning är emellertid ganska varierande, beroende bland annat på tidpunkten för vederbörande linberedningsverks igångsättande och skördeutfallet inom olika odlingsområden. De beredningsverk, som påbörjade sin verksamhet tidigast, ha helt naturligt förvärvat störst erfarenhet av den invecklade beredningstekniken och kunna därför uppvisa ett bättre ekonomiskt resultat än övriga beredningsföretag. Även skördeutfallet är givetvis i högsta grad avgörande för företagens ekonomiska ställning. De tidigast igångsatta beredningsverken i Laholm, Växjö och Hybo ha under räkenskapsåret 1 juli 1944—30 juni 1945 kunnat bestrida samtliga kostnader inklusive avskrivningar, medan beredningsverken i Kristinehamn och Gimo uppvisa ett sämre resultat. Detta beror också på att Mellersta Sveriges linodlareförening, Kristinehamn, och Uppsala—Stockholms läns linodlareförening, Gimo, år 1944 erhöles ett sämre skördeutfall av lin än övriga föreningar. Torkan under sommaren 1944 i förening med den regniga väderleken under hösten samma år inom Vänerområdet samt Örebro och Västmanlands län hade svåra följder för linberedningsverket i Kristinehamn. För Uppsala—Stockholms läns linodlareförenings del var det särskilt torkan, som tillbakasette linets utveckling och förorsakade sämre kvalitet på linhalmen.

Mellersta Sveriges linodlareförening har därför för räkenskapsåret 1 juli 1944—30 juni 1945 redovisat ett underskott på 162 500 kronor 41 öre, vilket belopp upptagits i styrelse- och revisionsberättelsen såsom »andel i sökt men ej beviljat statsbidrag». Därjämte har föreningen en balanserad förlust från räkenskapsåret 1943—1944 på 8 942 kronor 78 öre. Under dessa förhållanden har föreningen icke heller kunnat göra erforderliga avskrivningar med 235 798 kronor 94 öre enligt en av Sveriges lantbruksförbunds revisionsavdelning upprättad specifikation å anläggningsmedel och avskrivningar per den 30 juni 1945. Sistnämnda belopp bör rätteligen läggas till föreningens förlust, vilken i så fall uppgår till sammanlagt 407 242 kronor 13 öre. Enligt gällande bestämmelser rörande åtgärder för stödjande av priset på linhalm skulle föreningen vara berättigad erhålla statsbidrag med motsvarande belopp för stödjande av priset på linhalm av 1944 års skörd. Då föreningen under sistnämnda år hade en kontrakterad linodlingsareal på 993 hektar, motsvarar detta belopp ett arealbidrag av cirka 410 kronor per hektar. 1945 års linskörd har inom föreningens odlingsområde blivit avsevärt bättre än föregående år och dessutom ha vid föreningens beredningsverk genomförts åtskilliga tekniska förbättringar. Man kan därför räkna med att föreningen icke skall behöva begära statsbidrag för innevarande räkenskapsår. Emellertid synes ett belopp av i runt tal 400 000 kronor böra reserveras för täckande av föreningens förluster under föregående produktionsår.

Uppsala-Stockholms läns linodlareförening redovisar ingen direkt förlust enligt styrelseberättelsen för räkenskapsåret 1 juli 1944—30 juni 1945. Där emot har föreningen endast kunnat avskriva 21 080 kronor 55 öre i stället för normal avskrivning på 290 871 kronor 2 öre under ifrågavarande räkenskapsår enligt en Sveriges lantbruksförbunds revisionsavdelning uppgjord specifikation häröver. Föreningens verksamhet under sagda produktionsår har därför lämnat en förlust på 269 790 kronor 47 öre. Enligt vad linnämnden har sig bekant, har föreningen måst utverka ett större förskott från linneindustrin för att kunna erlagga per den 31 december 1945 förfallande amorteringar på erhållna statslån. Föreningen synes därför böra

komma i åtnjutande av statsbidrag för täckande av sagda förlust. År 1944 utgjorde Uppsala-Stockholms läns linodlareförenings kontrakterade linodling 508 hektar, varför det maximibelopp, som enligt gällande bestämmelser kan utgå, endast uppgår till 228 600 kronor. Hela förlusten kan således icke täckas med detta bidrag.

Då såsom förut nämnts övriga linodlareföreningar kunnat bestrida samtliga kostnader inklusive avskrivningar under räkenskapsåret 1944/45 med inkomsterna av försålda produkter skulle odlingsbidraget till linberedningsverken för nämnda räkenskapsår kunna begränsas till $(400\ 000 + 228\ 600 =)$ i runt tal 630 000 kronor.

Beträffande frågan om stöd åt hampodlingen har linnämnden yttrat följande.

Enligt gällande amorteringsplan för av Sveriges hampodlareförening u. p. a. respektive Aktiebolaget hampberedning erhållna lån från hemslöjdslånefonden förfalla till betalning den 31 december 1946 amorteringar på 357 000 kronor respektive 393 380 kronor. Dessa kostnader kunna icke bestridas med inkomsterna av försålda produkter efter nu gällande produktpriser. Då en prishöjning härpå under nuvarande förhållanden sannolikt icke kan ifrågakomma, synes antingen fortsatt anstånd med erläggandet av amorteringarna på statslånen böra beviljas eller ock bidrag till stödjande av priset på hamp-halm utgå med det maximibelopp — 350 kronor per hektar odlad hampa — som enligt gällande bestämmelser kan beviljas för ändamålet. Sveriges hampodlareförening hade år 1945 en kontrakterad hampodling på 1 045 hektar, varför maximibidraget för detta företag kan uppgå till 365 750 kronor. Aktiebolaget hampberedning hade för samma år en kontrakterad areal av 922,68 hektar hampa, vilket motsvarar ett maximibidrag av 322 938 kronor eller tillhoppa för hampodlingen 688 688 kronor, avrundat till 690 000 kronor.

Då 1945 års hampskörd i kvantitativt och även kvalitativt hänseende blivit bättre än under föregående år, torde hampberedningsföretagen i Katrineholm och Visby under innevarande produktionsår kunna bestrida samtliga kostnader utom amortering å erhållna statslån med inkomsterna av försålda produkter, därest nu gällande produktpriser bibehållas under hela produktionsåret. Något nämnvärt överskott väntas däremot icke uppstå. Skulle därför en prissänkning på hamptåga och hampblånor genomföras under produktionsåret, kommer jämväl ett driftsunderskott att uppstå, motsvarande den inkomstminskning, som en dylik prissänkning skulle medföra. Då en dylik prissänkning på hampa sannolikt kan påräknas under produktionsåret, synes ett anslag av ovannämnda storlek, 690 000 kronor, böra anvisas och riksdagen dessutom bemyndiga Kungl. Maj:t att, därest så skulle vara nödvändigt för hampberedningsverkens fortsatta bedrivande, bevilja anstånd med erläggandet av intill den 1 juli 1947 förfallande amorteringar å från hemslöjdslånefonden erhållna lån.

I anslutning till det anförda har linnämnden beräknat sammanlagda medelsbehovet för budgetåret 1946/47 till stödjande av priset på lin- och hamp-halm till $(690\ 000 + 630\ 000 =)$ 1 320 000 kronor. Då emellertid å det för innevarande budgetår till bidrag till stödjande av priset å hamp-halm anvisade anslaget återstode en reservation å 17 800 kronor, har nämnden ansett det för ändamålet erforderliga anslagsbeloppet böra minskas med sistnämnda belopp till i runt tal 1 300 000 kronor.

Statens livsmedelskommission har tillstyrkt bifall till linnämndens förevarande framställning.

Statskontoret har i sitt remissutlåtande icke haft något att erinra mot att för ifrågavarande ändamål äskades ett anslag av den av linnämnden föreslagna storleken. I övrigt har statskontoret hänvisat till ett vid utlåtandet bifogat yttrande av ämbetsverkets ombudsman. Av nämnda yttrande framgår, bland annat, att Sveriges hampodlareförening u. p. a. och Aktiebolaget hampberedning innehava hampberedningslån, varå kvarstår oguldet ett belopp av respektive 1 816 025 och 1 966 900 kronor, samt att den 31 december 1946 förfallande amorteringar å lånen utgöra tillhoppa respektive 350 200 och 393 380 kronor. Härjämte må ur nyssnämnda yttrande återgivas följande.

Vid underhandsförfrågan har från lantbruksstyrelsen, som tillsammans med kommerskollegium är lånebeviljande och övervakande myndighet, meddelats, att ifrågavarande förenings och bolags ekonomiska ställning är sådan, att de — därest de skola kunna fortsätta sin verksamhet — måste anses sakna möjlighet att under innevarande år verkställa någon avbetalning å lånen. Med hänsyn till föreliggande omständigheter torde statskontoret icke böra motsätta sig, att låntagarna beredas ytterligare lättnad i lånevillkoren. Dylik lättnad synes emellertid böra medgivas icke genom anstånd, enär i sådant fall torde få förutsättas att dröjsmålsränta skall utgå, utan i den form, att för samtliga hampberedningslån utom ett, som enligt gällande villkor skall börja avbetalas först år 1947, amorteringsplanerna omläggas på det sätt, att lånen skola återbetalas under åren 1947—1951 med en femtedel årligen.

Lantbruksstyrelsen och *kommerskollegium* ha — under erinran om lantbruksstyrelsens tidigare framställning om ett anslag av 1 588 000 kronor för ändamålet — anfört, att nämnda belopp med utgångspunkt från de av linnämnden tillämpade beräkningsgrunderna syntes kunna begränsas till det av nämnden föreslagna beloppet, 1 300 000 kronor. Med hänsyn härtill ha ämbetsverken förordat, att anslaget för nästa budgetår bestämdes till detta belopp. Ämbetsverken ha icke heller i övrigt haft något att erinra mot linnämndens framställning.

Statens priskontrollnämnd har yttrat följande.

Beträffande linodlingen avser anslagsäskandet täckande av underskott, som före och under räkenskapsåret den 1 juli 1944—den 30 juni 1945 uppkommit för vissa i linnämndens skrivelse angivna linodlareföreningar. Enligt av Kungl. Maj:t givna utfästelser synas dessa föreningar vara berättigade till de i skrivelsen föreslagna odlingsbidragen.

I fråga om hampodlingen avser anslagsäskandet emottett underskott för räkenskapsåret den 1 juli 1945—den 30 juni 1946. Odlingsbidragets storlek blir tydligen beroende av prisutvecklingen under de närmaste månaderna. På grund av det osäkra läget på importmarknaden beträffande fiber och blånor av hampa kan ifrågavarande prisutveckling för närvarande icke bedömas. För säkerställande av fortsatt inhemsk hampodling synes det emellertid erforderligt att medel till odlingsbidrag finnas tillgängliga och att möjlighet beredes till anstånd med erläggande av amortering å statslånen.

På grund av vad sålunda anförts får priskontrollnämnden för sin del tillstyrka bifall till linnämndens hemställan.

III. Odling av gummiförande växter.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 258 framlagda förslag anvisade 1943 års riksdag (skr. nr 444) för budgetåret 1943/44 under elfte huvudtiteln ett reservationsanslag av 70 000 kronor till försöksodling av den gummiförande maskrosväxten *Taraxacum koksagys*. Odlingarna avsågos skola anförtros därav intresserade enskilda odlare, som förklarade sig villiga att med Svenska spannmålsaktiebolaget sluta kontrakt härom. För att stimulera till odling av här avsett slag förutsattes odlarna skola erhålla bestämda priser för levererat frö till blivande utsäde och för levererad rot, varur gummi utvanns. Vidare skulle odlarna garanteras viss ersättning för det fall, att beräknad rotskörd icke uppnåddes, dock endast under förutsättning att odlingen skett med iakttagande av för densamma givna anvisningar.

Genom beslut den 25 februari 1944 uppdrog Kungl. Maj:t åt industrikommissionen att i samråd med lantbruksstyrelsen vidtaga de åtgärder, som kunde befinnas erforderliga för bedrivande under år 1944 av försöksodling av gummiförande växter i huvudsaklig överensstämmelse med ett av lantbruksstyrelsen framlagt förslag, innebärande bland annat, att den vetenskapliga ledningen av försöksodlingen och arbetet med förädling av koksagysen skulle uppdragas åt Sveriges utsädesförening. Vidare ställde Kungl. Maj:t till kommissionens förfogande från det under elfte huvudtiteln anvisade anslaget till Vissa utredningar och undersökningar ett belopp av 35 000 kronor för bestridande av kostnaderna för försöksodlingarna.

Sedermåra anvisade Kungl. Maj:t genom beslut den 25 augusti 1944 till kommissionens förfogande från nämnda anslag ett belopp av ytterligare 30 000 kronor, att av kommissionen användas för bestridande av utgifter under tiden intill den 1 mars 1945 för fortsatta odlingsförsök och förädlingsarbeten med koksagysväxten i huvudsaklig överensstämmelse med en av Sveriges utsädesförening uppgjord arbetsplan.

Härefter har 1945 års riksdag (skr. nr 24), med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 2, bil. 10 p. 1, framlagda förslag, å tilläggstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 under elfte huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 107 500 kronor till odling av gummiförande växter. Av sagda belopp avsågos dels 30 000 kronor för fullföljande av det av Sveriges utsädesförening vetenskapligt bedrivna arbetet med odlingsförsök och förädlingsverksamhet av koksagys under tiden 1 mars—30 augusti 1945, dels 37 500 kronor för vissa försöksodlingar med koksagys sommaren 1945, och dels 40 000 kronor för konstruktion och utprovning av en planteringsmaskin för ifrågavarande växt.

I skrivelse den 12 september 1945 har *statens industrikommission* hemställt, att för fortsättande av ifrågavarande försök med och odlande av koksagys måtte anvisas ett anslag av 175 000 kronor. Över framställningen har lantbruksstyrelsen den 25 september 1945 avgivit utlåtande.

Jag torde i detta sammanhang även få anmäla, att *industrikommissionen* i skrivelse den 28 november 1945 meddelat, att förenämnda anslag å 107 500 kronor syntes komma att behöva överskridas med ett belopp, som kunde uppskattas till omkring 22 000 kronor. Sedermera har kommissionen i en den 8 februari 1946 dagteknad promemoria angivit nämnda belopp till högst 35 000 kronor.

I skrivelsen den 12 september 1945 har industrikommissionen till en början beträffande den av Sveriges utsädesförening bedrivna försöks- och förädlingsverksamheten med koksagys hänvisat till en skrivelsen bifogad redogörelse i ämnet från föreningen. I redogörelsen har anförts i huvudsak följande.

Arbetena ha hittills bestått i dels försök rörande lämpligaste odlingsmetoderna, dels förädling för att framskaffa ett förbättrat och för vårt lands förhållanden mera lämpat odlingsmaterial. De odlingstekniska försöken ha givit värdefulla erfarenheter angående de för koksagys lämpligaste jordarna och odlingsområdena samt angående metoderna för sådd, skötsel och skörd. Vissa antydningar om gödslings inverkan på odlingsresultatet ha även erhållits. De ökade erfarenheterna angående själva odlingstekniken ha bidragit till att 1945 års odlingar blivit avsevärt mera lyckade än tidigare försöksodlingar. En fortsatt och helst ytterligare vidgad försöksverksamhet är dock av nöden för att än mera kunna förbättra odlingstekniken för denna relativt svårödlade växt.

Ett mycket stort material har analyserats i fråga om kautschukhalt, varvid konstaterats en variation av densamma inom mycket vida gränser (från 0,2 till 8,0 procent av färskvikten). Detta är av synnerligen stor betydelse för möjligheterna att förbättra odlingsmaterialet, då det ger förhoppning om att man redan genom urval ur den oförädlade populationen skall kunna få fram stammar med avsevärt högre kautschukhalt. De vid analysarbetet hösten 1944 utvalda plantorna inplanterades efter analysen i växthus med artificiell belysning, och det lyckades på detta sätt få dem att blomma och sätta frö under vintern, vilket frö i normal tid på våren kunde utsås på fältet. Resultatet av detta första urval efter kautschukhalt visar sig emellertid först, då de utvalda plantorna bliva färdiga för förnyad analys. Även om, som man torde ha anledning hoppas, det genomförda urvalet resulterat i förhöjd kautschukhalt, får man icke räkna med att hela det framsteg, som med nämnda förädlingsmetod kan slå att vinna, skall vara uppnått genom ett enda urval. Tvärtom torde inom vissa gränser ett upprepat urval ge allt bättre plantmaterial, varför det vore önskvärt, att det ifrågavarande arbetet finge fortsättas ytterligare några år.

Vid utsädesföreningen har även under år 1945 påbörjats förädling av koksagys efter mera indirekta metoder, såsom korsning, röntgenbestrålning och colchicinbehandling. De ifrågavarande arbetena fortskrida normalt; några nya stammar kunna emellertid med dessa mera tidskrävande metoder givetvis icke framkomma på ett år.

Sammanfattningsvis kan beträffande 1945 års arbeten med koksagys sägas, att problemen om växtens odling i vårt land delvis tyckas ha funnit sin lösning, och synas goda utsikter förefinnas att få densamma fullt odlingsbar här på lämpliga jordar och inom lämpliga områden. Förädlingsarbetet har just påbörjats, men de erfarenheter av växtens ärftliga beskaffenhet som vunnits ge vid handen, att en stor ärftlig variation finnes och därmed goda

möjligheter att genom rationellt förädlingsarbete framställa stammar, som genom högre rotavkastning och högre kautschukhalt i rötterna ge större gummiutbyte och därigenom möjliggöra produktion av inhemskt naturgummi till lägre priser.

Huruvida en svensk naturgummiproduktion genom koksagysodling skall kunna bli möjlig i konkurrens med utländsk Heveagummi torde för närvarande vara omöjligt att avgöra. Emellertid synes det troligt, att koksagysväxten, sedan de lämpligaste odlingsmetoderna utprovats, lämpliga maskiner för plantering, fröskörd m. m. konstruerats och ett förbättrat odlingsmaterial genom växtförädling framkommit, skall kunna bli en god och lämplig beredskapsgröda. För att så skall kunna ske är det emellertid nödvändigt, att försöks- och förädlingsverksamheten fortsättes ännu några år. Den del av nämnda verksamhet, som åvilat Sveriges utsädesförening, är föreningen beredd att fortsätta, därest ett lika stort anslag som förut ställes till föreningens förfogande. Det förutsättes då, att odling av koksagys i viss utsträckning genom industrikommissionens försorg samtidigt äger rum; detta är av betydelse dels för att få de i odlingsförsöken gjorda erfarenheterna bekräftade i fältmässig odling, dels för att få möjlighet att efter hand i odling pröva nya, genom växtförädlingen framkommande sorter.

Beträffande försöksodlingarna med koksagys har industrikommissionen i skrivelsen yttrat i huvudsak följande.

Till kommissionens förfogande stod våren 1945 33 kilogram maskrosfrö, varav 23 kilogram svenskt frö, skördat sommaren 1944 på ettåriga bestånd, och 10 kilogram från Finland hösten 1944 inköpt frö. Största delen av den disponibla frömängden användes till sådd och en mindre del till uppdragning i drivbänk av småplantor, som utplanterades med planteringsmaskiner, dels en halvautomatisk, dels en helautomatisk försöksmaskin. Odlingarna med svenskt frö ha överlag lyckats och bestånden äro täta och jämna. I de få fall där odlingarna blivit mindre lyckade eller helt slagit fel, har direkt kunnat påvisas, att de av kommissionen utfärdade odlingsanvisningarna icke följts. Odlingarna med det finska fröet ha däremot blivit mindre lyckade eller helt slagit fel. Den odlade arealen uppgick i september 1945 till 10 hektar, varav 8 hektar utgjorde god odling.

Förutom odlingarna 1945 ha 3,9 hektar av 1944 års odlingar fått stå över vintern för erhållande av en skörd av andra årets frö, vilket anses kvalitativt bättre än förstaårsfrö. En fröskörd av omkring 40 kilogram sådant frö har erhållits, varefter fröskörden avbröts och odlingarna plöjdes upp. Sammanlagda rotskörden inklusive de rötter, som plöjdes upp hösten 1944, utgjorde omkring 5 000 kilogram. Utvinning av kautschuk ur dessa rötter pågår för närvarande. Hittills har omkring 40 kilogram kautschuk utvunnits enligt en nyligen utarbetad metod, som synes vara dels enklare och billigare än utländska metoder, dels ge en renare och bättre produkt, av vilken för närvarande provtillverkningar pågå hos gummifabriker. Kvaliteten är enligt utlåtanden därifrån god och jämförbar med naturgummits.

Utbytessiffrorna för rötter per hektar vid ettåriga odlingar från de bästa odlingarna (sammanlagt 0,45 hektar) ha beräknats motsvara omkring 5 000 kilogram per hektar. Totalutbytet rötter blev emellertid så lågt som omkring 5 000 kilogram. I gengäld voro rötterna från de tvååriga bestånden betydligt kautschukrikare (omkring 4,5 procent mot omkring 2 procent på de höstskördade rötterna). Ökningen av kautschukhalten i de tvååriga rötterna kan ej täcka den minskning i utbytet, vilken uppstår genom förminskningen av plantantalet vid övervintringen.

Sammanfattningsvis kan sägas, att 1945 års odlingsresultat vida överträffat 1944 års och att nya värdefulla erfarenheter därigenom vunnits.

I fråga om försöken med en planteringsmaskin för koksagys har kommissionen meddelat väsentligen följande.

Arbetet med planteringsmaskinen blev på grund av verkstadskonflikten fördröjt, varför maskinen stod färdig för prövning först i mitten av augusti 1945. Maskinen är tvåradig och varje transportband betjänas av två personer vartill kommer en traktorförare. Bemanningen är sålunda fem personer, vartill komma fem personer för framforsling av småplantorna m. m. Körhastigheten vid plantering med omkring 10 cm avstånd i raderna har visat sig vara, allt efter vanan hos de personer, vilka betjäna transportbanden, från 600 till 1 000 meter per timme. Dessa hastigheter motsvara med vederbörlig reserv för nödvändiga pauser 125—200 arbetstimmar per hektar. Som jämförelse kan nämnas att vid handplantningen av koksagys vid Svalöv år 1945 åtgå 1 664 arbetstimmar per hektar.

Med utgångspunkt från det anförda har kommissionen rörande den fortsatta omfattningen av ifrågavarande försöksverksamhet föreslagit följande.

Med hänsyn till de goda resultat som hittills vunnits ävensom till att Sveriges utsädesförening, såsom i dess redogörelse anförts, förutsatt att odling av koksagys alltjämt äger rum genom kommissionens försorg samtidigt med de odlingstekniska försök och det bedrivande av växtförädling hos koksagys som sker vid Svalöv, finner kommissionen det önskvärt, att inom landet drives en beredskapsodling av en sådan omfattning, att de lantbrukstekniska förutsättningarna för en odling i större skala bliva allsidigt utredda och kunskapen om denna planta sprides bland landets jordbrukare. Kommissionen anser på denna grund, att det andraårsfrö, som skördats från 1944 års kvarstående odlingar, samt det frö, som skördas av 1945 års odlingar, uppskattningsvis 10 kilogram, bör utnyttjas till odlingar år 1946, varigenom skulle åstadkommas en areal av omkring 20 hektar.

Utom den nya odlingen 1946 bör en viss areal, förslagsvis 5 hektar, av 1945 års odling stå över till sommaren 1946 för att då ge skörd av andraårsfrö. I samband härmed böra vissa försök med en fröskördemaskin, som redan pågå, fullföljas.

Då kommissionen finner resultaten av de med förenämnda planteringsmaskin företagna försöken mycket uppmuntrande, böra i samband med 1946 års odlingar fortsatta praktiska försök med denna maskin göras under olika arbetsbetingelser.

Under 1945 har det visat sig, att stora svårigheter förelegat att anskaffa arbetskraft till de mest krävande arbetsmomenten inom koksagysodlingen, nämligen ogräsbekämpningen och rotskörden. Underhandlingar ha därför upptagits av kommissionen beträffande rationalisering av dessa arbetsmoment i syfte att dels förbilliga odlingskostnaderna, dels överhuvud taget möjliggöra odling av koksagys på normala lantbruk i distrikt med billig men därmed också ogräsrik jord. Såsom Sveriges utsädesförening i sin redogörelse omnämnt förefinnes också behov av att lämpliga maskiner konstrueras för dessa ändamål. Kommissionen anser därför önskvärt, att utexperimentering av en arbetsbesparande rotskördemaskin sker samt att försök med ogräsbekämpning med kemiska medel göras.

I samband härmed har kommissionen meddelat, att kautschukutbytet från en odling på 20 hektar med ledning av hittillsvarande svenska resultat kunde beräknas uppgå till omkring 1,6 ton, varjämte som biprodukt skulle kunna erhållas omkring 5 500 liter 100-procentig sprit genom förjäsning av det i gummimaskrosens rot ingående kolhydratet inulin. För sistnämnda produkt föreläge, enligt vad den av medicinalstyrelsen tillsatta s. k. sockersjukutredningen av år 1943 under hand meddelat, ett betydande intresse liksom för den därur framställda sockerarten lävulos. Koksagysrötternas inulinhalt vore omkring 10 procent, d. v. s. fem gånger så stor som kautschukhalten.

Industrikommissionen har beräknat att kostnaderna för den föreslagna försöksverksamheten skulle komma att uppgå till 175 000 kronor enligt följande sammanställning.

För fortsatt förädlingsverksamhet i Svalöv	kronor	60 000
För fortsatt provningsarbete med planteringsmaskin	»	15 000
För bibehållande av 5 hektar för fröskörd 1946 samt fortsatta försök med en fröskördsmaskin	»	15 000
För rationalisering av odlingsarbetet:		
försök med rotupptagningsmaskin och ogräsbekämpning	»	25 000
För odling år 1946 av 20 hektar	»	60 000

Summa kronor 175 000.

Kommissionen har slutligen framhållit, att under förutsättning av att dels de i det föregående angivna rationaliseringsåtgärderna ledde till önskat resultat och dels det i koksagysrötterna ingående inulinet kunde avsättas till högre pris än som råvara för sprit, det äskade anslagsbeloppet 175 000 kronor i motsvarande grad komme att kunna minskas.

Lantbruksstyrelsen har i sitt remissutlåtande förordat, att ett belopp av tillhoppa 125 000 kronor ställdes till statens industrikommissions förfogande för ifrågavarande ändamål. Härvid har styrelsen beräknat 60 000 kronor för den av Sveriges utsädesförening bedrivna försöksverksamheten på förevarande område och 65 000 kronor för odling av koksagys under år 1946, fortsatt provningsarbete med planteringsmaskin samt försök med skörde-maskin m. m. Däremot har styrelsen icke ansett sig böra tillstyrka, att särskilda medel anvisades för försök med rotupptagningsmaskin och ogräsbekämpning. Samtidigt har styrelsen emellertid förutsatt, att lantbrukshögskolans institution för växtodlingslära vid sitt studium av ogräsfrågan inom landet jämväl komme att utföra de försök, som i sistnämnda hänseende kunde befinnas påkallade.

Sedermera har *överbefälhavaren* i skrivelse den 7 februari 1946 gjort framställning om anvisande till industrikommissionen av ett anslag å 51 000 kronor till ifrågavarande verksamhet. I skrivelserna, därvid fogats viss inom kommissionen verkställd utredning i ämnet, har *överbefälhavaren* anfört i hudsak följande.

Av den *överbefälhavarens* skrivelse bifogade utredningen synes framgå, att sedan industrikommissionen framlade ifrågavarande förslag och kostnadsberäkningar nya erfarenheter vunnits på området, varigenom utsikterna för

nedbringande av produktionskostnaderna ökats. Detta gäller i främsta rummet de gynnsamma resultat som uppnåtts vid svenska försöksodlingar med minskade avstånd mellan planträderna och därmed sammanhängande förbättrade förutsättningar för mekanisering av odlingen ävensom ett bättre utnyttjande av åkerns växtnäring, det sistnämnda enligt erfarenheter från Sovjetunionen, samlade under krigsåren. En väsentligt ökad avkastning per hektar beräknas därigenom kunna vinnas och priset på växtkautschuk bör kunna nedbringas högst betydligt.

För att man år 1946 skall kunna göra försök med en mekaniserad fältodling i liten skala under våren synes blott erfordras ett belopp av 76 000 kronor. Härvid kunna tidigare vunna erfarenheter utnyttjas och fröreserven skulle kunna ökas. Den privata gummiindustrien har för ändamålet beviljat ett anslag på 25 000 kronor, vilket för övrigt visar, att man från detta håll anser att försöken med koksagysodling böra fullföljas. Behovet av statsmedel inskränker sig därmed till 51 000 kronor.

Det torde emellertid icke vara möjligt att med ett engångsbidrag i år slutföra försöken med denna odling. För att vinna slutgiltiga erfarenheter torde försök behöva bedrivas minst tre år framåt. Härvid skulle emellertid årsanslaget kunna minskas med hänsyn till att i det för år 1946 beräknade behovet, 76 000 kronor, ingår ett engångsanslag för anskaffande av maskiner.

Rörande frågan om överskridande av tidigare anvisade anslag har industrikommissionen i förenämnda skrivelse den 28 november 1945 och promemoria den 8 februari 1946 anfört i huvudsak följande.

För konstruktion och utprovning av planteringsmaskin ha förbrukats omkring 49 800 kronor, varför de för detta ändamål anvisade medlen 40 000 kronor överskridits med 9 800 kronor. De planteringsmaskiner, som tillverkats, ha dock ett visst saluvärde på öppna marknaden, vilket kan uppskattas till 4 000 kronor. Anledningen till överskridandet torde bero på svårigheten att på förhand ens uppskattningsvis ange den blivande verkliga kostnaden för utexperimentering av en helt ny maskintyp.

Från den för försöksodlingen sommaren 1945 avsedda anslagsposten å 37 500 kronor skall bland annat utgå ersättning till odlarna för själva odlingsarbetet. Denna ersättning, vilken utgör den största utgiften under anslagsposten, har ännu icke utbetalats, enär densamma erlägges via Svenska spannmålsaktiebolaget och faktura från bolaget ej torde vara att vänta förrän i april—maj 1946. Då härtill kommer att ersättningen till odlarna bestämmas av bolaget efter individuellt bedömande av varje odlings skötsel, kan ersättningssummans storlek ej förhandsberäknas utan endast uppskattas. Detta medför åter, att icke heller sammanlagda medelsbehovet under förevarande anslagspost nu kan angivas. Kommissionen har emellertid verkställt en uppskattning av sagda behov och därvid kommit till en summa av högst omkring 62 700 kronor, eller sålunda 25 200 kronor mera än vad som anvisats för ändamålet.

Det för ifrågavarande försöksverksamhet anvisade anslaget å 107 500 kronor synes följaktligen behöva överskridas med $(9\,800 + 25\,200 =)$ 35 000 kronor.

Föredraganden.

De åtgärder, statsmakterna under krisåren i olika avseenden vidtagit till stöd för odlingen av oljeväxter, ha främst varit betingade av nödvändigheten att dessa år driva fram en ökad inhemsk odling av dylika växter för att på så sätt uppväga de till följd av avspärrningen starkt minskade möjlig-

heterna till import av fettämnen och kraftfodermedel. I stort sett torde stödåtgärderna även kunna sägas ha fyllt sitt ändamål, då desamma bidragit till uppkomsten av en betydande odling av oljeväxter inom landet och därigenom i icke oväsentlig grad underlättat försörjningen med nyssnämnda produkter. Emellertid synes det, såsom livsmedelskommissionen framhållit, med hänsyn till nuvarande försörjningsläge i fråga om matfett önskvärt, att oljeväxter odlas i rätt stor omfattning även under år 1946. Det torde förden skull vara nödvändigt att jämväl under detta år upprätthålla det stöd, som lämnats ifrågavarande odling. Härvid torde stödåtgärderna i huvudsak böra givas samma utformning som hittills kommit till användning. Sålunda bör i fråga om den odling, som kommer till stånd under år 1946, garanteras ett visst pris per kilogram vårodlat oljeväxtfrö, medan beträffande höstraps och höstrybs av 1947 års skörd bör fastställas ett högsta garantipris. Däremot synes något garantipris å fröer av hampa och solros icke behöva fastställas för innevarande år, då såsom livsmedelskommissionen anfört dessa slags fröer hittills blott i ringa omfattning använts för framställning av olja.

I fråga om garantiprisernas storlek anser jag mig i huvudsak kunna biträda livsmedelskommissionens förslag, vilket innefattar vissa prissänkningar i förhållande till år 1945. Garantipriserna per kilogram vårsått till oljefabriker-
na levererat frö med 9 procent vattenhalt torde alltså böra fastställas till 89 öre för frö av vårraps, 77 öre för frö av vitsenap, 84 öre för frö av Fiskeby senap och 95 öre för frö av vallmo. Garantipriset för linfrö synes dock, med hänsyn till att, enligt vad kommissionen numera upplyst, importsvårigheter uppkommit, böra bestämmas till 75 öre. Enligt vad kommissionen anfört skulle odlarna vid nämnda garantipriser kunna påräkna samma ersättning för frö med 18 procent vattenhalt av vårraps och vitsenap som utgått innevarande produktionsår. Garantipriset för frö av höstraps och höstrybs av 1947 års skörd synes icke böra överstiga 85 öre per kilogram. Härjämte torde livsmedelskommissionen för att eventuellt uppkommande överskottspartier av hampfrö och solrosfrö skola kunna tillgodogöras för oljeutvinning böra äga befogenhet att föranstalta om inlösen av dessa fröslag till pris, som med hänsyn till oljehalten i fröna motsvarar högst garantipriset för vårraps eller sålunda 89 öre per kilogram. Hinder torde emellertid icke böra möta mot att i fråga om icke kontraktsodlade fröpartier fastställas inlösningspriser, vilka understiga de priser, som i anslutning till vad jag i det föregående förordat böra utgå till kontraktsodlare.

Organisationen av odlingen av de egentliga oljeväxterna synes även under det kommande produktionsåret böra handhas av Sveriges oljeväxtodlars centralförening, medan organisationen av odlingen av spånadslin torde böra ombesörjas av linberedningssammanslutningarna samt Riksförbundet lin och hampa.

Även för nästa budgetår torde för förädlings- och försöksverksamhet med oljeväxter m. m. böra anvisas ett anslag av 35 000 kronor. Liksom under innevarande budgetår synas av anslaget 18 000 kronor böra avses för Sveriges utsädesförening och 10 000 kronor för Algot Holmberg & söner aktiebolag, medan återstående 7 000 kronor torde böra utgå till statens livsmedelskom-

mission. De förluster, som kunna komma att uppstå i anslutning till 1946 års oljeväxtodling, böra liksom fallet varit under år 1945 täckas med anlitan- de av livsmedelskommissionens clearingkassa för fettvaror. Clearingkassans medel torde även i den mån så prövas erforderligt få tagas i anspråk för ut- lämnande av förskott till inlösen av oljeväxtfrö.

Bemyndigande torde böra inhämtas av riksdagen att vidtaga åtgärder för stödjande av odlingen av här ifrågavarande kulturväxter i huvudsaklig över- ensstämmelse med vad jag nu förordat. Jag förutsätter, att, därest några större förskjutningar i försörjningsläget skulle inträffa, Kungl. Maj:t må äga befogenhet att vidtaga erforderliga jämkningar i stödåtgärderna.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen ha statsmakterna under krisåren lämnat även odlingen av lin och hampa samt beredningen därav ett avsevärt stöd, vilket bland annat fått formen av prisgarantier för odlarna av dessa växtslag. På grundval av denna statsgaranti ha medel hittills anvi- sats för bidrag till stödjande av priset å hamphalm av 1942—1944 års skör- dar, medan däremot någon motsvarande medelsanvisning beträffande lin- halm hittills icke behövt ifrågakomma.

Emellertid giver vad statens linnämnd i föreliggande framställning anfört vid handen dels att de båda hampberedningsföretagen icke torde bliva i stånd att erlægga den 31 december 1946 förfallande amorteringar å ur hem- slöjdslånefonden erhållna hampberedningslån, dels ock att två av linodlare- föreningarna den 30 juni 1945 redovisat förlust å rörelsen. Härtill kommer att man under förutsättning av att en prissänkning på hamptåga och hamp- blånor genomföres i fråga om hampberedningsföretagen dessutom får räkna med ett driftunderskott för innevarande produktionsår. Med hänsyn till dessa förhållanden har linnämnden hemställt, att såsom bidrag till stödjande av pri- set å linhalm och hamphalm av respektive 1944 och 1945 års skördar måtte anvisas ett anslag å tillhopa 1 300 000 kronor. Såvitt angår det för stödjande av priset på linhalm av 1944 års skörd avsedda beloppet torde nämndens an- slagsberäkning stå i full överensstämmelse med innebörden av förberörda statsgaranti. Jag tillstyrker därför att medel anvisas för sistnämnda ändamål. Däremot torde frågan om anvisande av medel för täckande av den förlust, som enligt vad nyss nämnts eventuellt kan uppkomma å hampberedningsföre- tagens rörelse innevarande produktionsår, icke böra i nu förevarande sam- manhang upptagas till närmare övervägande, utan torde jag framdeles ånyo få anmäla detta spörsmål, då förhållandena på ifrågavarande område bättre kunna överblickas. På grund av vad jag sålunda anfört torde å riksstaten för nästa budgetår under nionde huvudtiteln böra uppföras ett reservationsanslag av 610 000 kronor för stödjande av priset på linhalm av 1944 års skörd. Här- vid har jag emellertid förutsatt, att vad av det för innevarande budgetår till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Bidrag till stödjande av priset å hamphalm anvisade reservationsanslaget kan komma att kvarstå odisponerat — enligt vad linnämnden uppgivit 17 800 kronor — jämväl får användas för nu av- sedda ändamål. Det av mig sålunda förordade anslaget torde böra benämnas Befrämjande av fröodlingen m. m.: Bidrag till stödjande av priset å linhalm.

Därest så skulle befinnas nödvändigt för hampberedningsföretagens fortsatta bedrivande torde dessa böra beredas viss lättnad i gällande villkor för ur hemslöjdslånefonden erhållna hampberedningslån. I avbidan på resultatet av den pågående utredningen rörande hampodlingens och hampberedningens framtida omfattning synes dylik lättnad såsom linnämnden föreslagit i likhet med föregående år lämpligen böra medgivas i form av anstånd tills vidare med erläggande av intill den 1 juli 1947 förfallande amorteringar å nyssnämnda lån, ehuru fortsatt amortering enligt hittillsvarande plan utgjort förutsättningen för fastställandet av de förut omförmälda odlingsbidragen.

Vad angår odlings- och försöksverksamheten med koksagys synes denna fråga numera ha kommit i ett annat läge. Det torde knappast för närvarande finnas anledning att söka driva fram ifrågavarande försöksverksamhet i det hastiga tempo som ansågs nödvändigt under det kriget pågick. Med hänsyn härtill anser jag mig icke kunna förorda, att ytterligare medel till förevarande ändamål anvisas i den omfattning som i de föreliggande framställningarna ifrågasatts. Enligt min mening synes tills vidare huvudsakligen den av Sveriges utsädesförening vetenskapligt bedrivna försöks- och förädlingsverksamheten med koksagys böra ytterligare fullföljas. Härigenom torde även möjligheter skapas för att ett lämpligt material skall stå till förfogande, därest ett återupptagande av odlingen av koksagys framdeles skulle befinnas påkallat. För detta ändamål torde det vara tillfyllest att ett belopp av 30 000 kronor ställes till förfogande. Härjämte synes i anslutning till vad industrikommissionen anfört böra beräknas ytterligare ett belopp av 35 000 kronor till täckande av kostnaderna för vissa tidigare gjorda utgifter. Sammanlagt skulle sålunda erfordras ett belopp av (30 000 + 35 000 =) 65 000 kronor. Å riksstaten bör alltså för budgetåret 1946/47 under nionde huvudtiteln upptagas ett reservationsanslag av nyssnämnda storlek. Anslaget synes liksom förut böra benämnas Odling av gummiförande växter.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1) medgiva, att stöd för odling av de i det föregående omförmälda kulturväxterna må ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av mig uppdragna riktlinjer;

2) å riksstaten för budgetåret 1946/47 under nionde huvudtiteln anvisa

dels till *Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter* ett *reservationsanslag* av kronor 35 000,

dels till *Befrämjande av fröodlingen m. m.: Bidrag till stödjande av priset å lindhalm* ett *reservationsanslag* av kronor 610 000,

och dels till *Odling av gummiförande växter* ett *reservationsanslag* av kronor 65 000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Benno Gårdsten.

Bilaga.

PM

angående kostnaderna för framställning av olja ur svenskt oljeväxtfrö.

I kostnaden för framställning av råa oljor ur svenskt oljeväxtfrö ingå följande element:

- a) Inköpskostnad för fröet, inklusive kostnad för fröets torkning och rensning (och därmed sammanhängande viktförlust), vägning, provtagning och analysering av fröet samt utlastning av fröet från torkanläggningarna,
- b) frakt för fröet från torkerierna till oljefabrikerna, hamnavgifter m. m.
- c) kostnad för bearbetning,
- d) avdrag för värdet av fodermjöl eller foderkakor, som framkomma, då olja extraheras eller pressas ur fröet.

Kostnaden för olja ur olika oljeväxtfröer varierar med det procentuella innehållet av olja i fröet, enär det framkomna fodret har ett lägre försäljningsvärde än oljan. Såsom utgångspunkt för den här företagna beräkningen av framställningskostnaderna för olja ur svenskt frö har använts det procentuella oljeinnehållet i olika fröer av 1944 års skörd, vars bearbetning är avslutad. Med oljeinnehållet avses givetvis i detta sammanhang den mängd olja man lyckats framvinna ur fröet. En del av oljan stannar nämligen kvar i mjölet eller kakorna. Den erfarenhetsmässiga utvinningen av olja ur 1944 års oljeväxtskörd var följande:

rapsfrö.....	39·6	procent
vitsenapsfrö.....	26·7	»
vallmofrö.....	38·8	»
linfrö.....	33·9	»

Av vallmofrö har bearbetningen varit obetydlig, och denna siffra är därför något osäker.

Fodervärdet har beräknats efter 50 öre per kilogram, d. v. s. det pris, som Svenska spannmålsaktiebolaget enligt överenskommelse erlagt till oljefabrikerna för foder ur svenskt oljeväxtfrö av 1945 års skörd.

Kalkylerna, vilka begränsats till de viktigaste växtslagen, nämligen raps, vitsenap, vallmo och oljelin, hava baserats på de av livsmedelskommissionen föreslagna garantipriserna för till 9 procent vattenhalt nedtorkade och till oljefabrikerna levererade fröer samt på det redan fastställda priset för höst-raps, 85 öre per kilogram. De av livsmedelskommissionen föreslagna garantipriserna äro följande:

för vårrapsfrö.....	89	öre	per	kilogram
» vitsenapsfrö.....	77	»	»	»
» vallmofrö.....	95	»	»	»
» linfrö.....	70	»	»	»

Under nu angivna förutsättningar kan kostnaden för framställning av rå olja ur svenskt oljeväxtfrö beräknas till följande belopp:

för rapsolja.....	Kr 1: 69	per kilogram (genomsnitt för höst- och vårraps)
» vitsenapsolja.....	» 1: 93	» »
» vallmoolja.....	» 1: 95	» »
» linolja.....	» 1: 63	» »

Kostnaden för import västerifrån under år 1945 av oljor för margarin-fabrikation (solrosolja, cottonolja, jordnötsolja, kokosolja etc.) samt för inom landet framställd dylik olja ur importerade råvaror (jordnötter, kopra etc.) kan genomsnittligt beräknas till kr. 1: 25 per kilogram. Värdet av det ur råvarorna framkomna fodret har härvid ansetts utgöra 30 öre per kilogram, vilket motsvarar vad Svenska spannmålsaktiebolaget erlagt och alltjämt erlägger för foder, som framkommer vid extraktion och pressning av importerade fettråvaror, avsedda för margarinindustrien. Om man, för att ernå bättre jämförelse med kostnader för svensk olja, räknar med 50 öre per kilogram såsom försäljningsvärde för fodret även ur de importerade råvarorna, skulle den genomsnittliga kostnaden för under år 1945 importerad olja och ur importerade råvaror framställd olja reduceras till kr. 1: 15 per kilogram.

Importen av linolja har under år 1945 uteslutande skett i form av linfrö, som därefter bearbetas inom landet. Kostnaden för linolja ur frö, som importerats under år 1945, utgjorde cirka 1 krona 12 öre per kilogram. Värdet av de vid pressningen framkomna foderkakorna har härvid beräknats till 25,5 öre per kilogram, vilket motsvarar priset vid försäljning av linkakor ur importerat frö till Svenska spannmålsaktiebolaget. Vid ett antaget fodervärde av 50 öre per kilogram skulle kostnaden per kilogram linolja ur importerat frö reduceras till 60 öre per kilogram.

De här ovan gjorda kostnadsberäkningarna gälla rå olja vid den tidpunkt, då den framkommer i oljefabriken eller anländer dit från utlandet. Hänsyn har sålunda icke tagits till kostnaderna för oljans förädling och lagring m. m. Vid jämförelse mellan de inhemska och de importerade oljorna äro dessa kostnader icke av intresse, enär de i ungefär samma omfattning drabba bägge produkterna.

Stockholm den 28 januari 1946.

Statens livsmedelskommission

Byrån för prisclearing m. m.

Nils Eng.